

ประวัติ สาขาวิชารังสีรักษา โรงพยาบาลศิริราช

รศ.นพ.วิสุทธิ วุฒิพิทักษ์
หน่วยรังสีวิทยา คณะแพทยศาสตร์ ศิริราชพยาบาล
มหาวิทยาลัยมหิดล

อาจารย์ (ศ.จ.โรจน์ สุวรรณสุทธิ) เล่าว่าในสมัยก่อน โรงพยาบาลศิริราช ยังไม่มีเครื่องเอกซเรย์ ในตอนนั้น หากมีผู้ป่วยที่จำเป็นต้องถ่ายภาพเอกซเรย์ ก็จะต้องขนออกจากโรงพยาบาล ลงเรือข้ามฟาก ไปถ่ายที่โรงพยาบาลกลาง แล้วจึงนำฟิล์มที่ถ่ายแล้ว พาไปล้างที่ร้านถ่ายรูป ซึ่งจะกินเวลา 2-3 วัน กว่าจะได้ฟิล์ม มาอ่านที่โรงพยาบาลศิริราช และแพทย์ที่ส่งตรวจจะต้องเป็นผู้อ่านเอง ทั้งนี้ก็เพราะ ขณะนั้นยังไม่มีรังสีแพทย์

ในปี พ.ศ.2469 ได้มีนักเรียนแพทย์ทุนเล่าเรียนหลวง ที่กำลังศึกษาอยู่ที่ ประเทศสหรัฐอเมริกา และได้รับปริญญาแพทยศาสตรบัณฑิตจากเจฟเฟอร์สัน เมดิคอลเจจ ได้รับทุนมหิดลให้ไปศึกษาวิชารังสีต่อ ที่โรงพยาบาลปีเตอร์เบนทริกแฮม มหาวิทยาลัยฮาวาย ท่านผู้นี้เมื่อศึกษาวิชารังสีจบแล้ว ก็ได้กลับประเทศไทย และก่อตั้งแผนกเอกซเรย์ขึ้น ในโรงพยาบาลศิริราช ในปี พ.ศ.2471 และเริ่มดำเนินการเรียนการสอนวิชารังสีวิทยาขึ้นในประเทศไทยตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา ท่านผู้นี้คือคุณหลวงพิณพาศน์พิทยาเกท บิดารังสีวิทยาแห่งประเทศไทย

กำเนิดแผนกเอกซเรย์วิทยา

แผนกเอกซเรย์วิทยาได้เกิดขึ้นด้วยความเอื้อเฟื้อของ พระยาอรรณการประสิทธิ์ (อัลเฟรด คุณะดิลก) ท่านได้ทำพินัยกรรม มอบเงินให้โรงพยาบาลศิริราชเป็นจำนวนหนึ่งหมื่นบาท ทางโรงพยาบาลได้นำเงินจำนวนนี้มาซื้อเครื่องเอกซเรย์ และส่วนประกอบโดยมอบให้คุณหลวงพิณพาศย์พิทยเพท ขณะที่กำลังศึกษาอยู่ ณ สหรัฐอเมริกา เป็นผู้เลือก และจัดซื้อส่งเข้ามาทางเรือสงวนหน้า เมื่อท่านเดินทางกลับมาถึงประเทศไทย ในปี พ.ศ.2471 ทางโรงพยาบาลศิริราชได้มอบห้องชั้นบนของตึกผ่าตัดศัลยกรรม (ตึกผ่าตัดภาควิชาจักษุ โสต คอ ลาริงซ์ ซึ่งได้ถูกรื้อถอนออกไปเพื่อเอาเนื้อที่ไปสร้างเป็นตึกสยามมินทร์ในปัจจุบัน) ห้องที่ได้รับมอบนี้เป็นห้องโล่งๆ อาจารย์คุณหลวงพิณได้ลงมือประกอบชิ้นส่วนต่างๆ ของเครื่องเอกซเรย์ด้วยตนเอง ท่านทำได้เพราะท่านได้เข้าดูงาน ในโรงสร้างเครื่องเอกซเรย์ของบริษัทเอกซเรย์แห่งนี้มาก่อนแล้ว ขณะที่ท่านศึกษาอยู่ในสหรัฐอเมริกา

ใช้เวลาเพียงเดือนเศษ ท่านอาจารย์คุณหลวงพิณฯ ก็สามารถประกอบและติดตั้งเครื่องเอกซเรย์เสร็จเรียบร้อย และสามารถลองเปิดเครื่องถ่าย มีแสงเอกซเรย์ออกมาได้เป็นวันแรก ในวันที่ 26 มกราคม 2571 เวลา 15.00 นาฬิกา นับจากวันนั้นเป็นต้นมา แผนกเอกซเรย์วิทยา โรงพยาบาลศิริราชก็ได้เปิดบริการให้กับผู้ป่วยมาจนปัจจุบันนี้

กำเนิดสาขารังสีรักษา

ในปีแรกแผนกเอกซเรย์วิทยามีเจ้าหน้าที่อยู่เพียงคนเดียว ทำหน้าที่ตรวจผู้ป่วย ถ่ายเอกซเรย์ล้างฟิล์ม อ่านฟิล์ม เก็บฟิล์ม ผสมน้ำยา และทำความสะอาดเครื่อง ในปีต่อมา พ.ศ.2472 ได้มีแพทย์ปริญา รุ่นแรกมาช่วยหนึ่งคน (ศาสตราจารย์ นพ.อำนาจ เสมรสุต) ทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยหัวหน้าแผนก พยาบาล 1 คน และพนักงานวิทยาศาสตร์หนึ่งคน กิจการของแผนกเจริญก้าวหน้าไปด้วยดี ตลอดระยะเวลา 5 ปี

ต่อมาจำนวนผู้ป่วยที่มารับการตรวจเพิ่มมากขึ้น จากเดือนละ 20 คนในตอนแรก เป็นเดือนละ 400 คน สถานที่เริ่มคับแคบไปเสียแล้ว ประกอบกับเครื่องเอกซเรย์รักษา เครื่องใหญ่ที่สั่งเข้ามาก็ได้มาถึงแล้ว แต่ยังไม่มีสถานที่ที่จะจัดตั้ง จึงจำเป็นต้องเสนอคุณสมบัติขอสร้างตึกเฉพาะเอกซเรย์ขึ้นหนึ่งหลัง ตามแบบแปลนที่เสนอไว้ ในราคาสองหมื่นบาทสร้างด้วยเงินทุนของโรงพยาบาลศิริราช ตึกสร้างใหม่นี้สร้างเสร็จเปิดทำการได้เมื่อเดือนสิงหาคม 2478 เป็นตึกชั้นเดียวเล็กๆ ให้ชื่อว่า ตึกรังสีวิทยา ตามชื่อแผนกวิชาที่เปลี่ยนใหม่ ในตอนนี้แผนกรังสีวิทยามีเอกซเรย์ตรวจ 1 เครื่อง เครื่องเอกซเรย์สำหรับฟลูออโรสโคป 1 เครื่อง เครื่องเอกซเรย์รักษาต้น 1 เครื่อง และเครื่องเอกซเรย์ รักษาเล็กขนาด 230 กิโลโวลท์ ซึ่งซื้อด้วยเงินพระราชทานของ พระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์ ราคา 16,000 บาท 1 เครื่อง ซึ่งนับเป็นเครื่องเอกซเรย์รักษาเครื่องแรกในประเทศไทย และได้เปิดศักราชการรักษามะเร็งด้วยรังสีเอกซเรย์แต่นั้นเป็นต้นมา และแผนกได้แพทย์เพิ่มมาอีก 1 คน คือ นายแพทย์เจริญ สัตย์วิช ทำหน้าที่ดูแลทางรังสีรักษา รวมเป็นแพทย์ 3 คน พยาบาล 2 คน และพนักงานวิทยาศาสตร์ 1 คน

กำเนิดหน่วยรักษาด้วยเรเดียม

ในระยะเวลาสิบปีแรก งานด้านการตรวจและวินิจฉัยด้วยเอกซเรย์ธรรมดา และการตรวจพิเศษสามารถทำได้ทุกชนิด เช่นการตรวจพิเศษ สามารถทำได้ทุกชนิด เช่นการตรวจกระเพาะอาหารและลำไส้ การตรวจถุงน้ำดีและไตโดยวิธีฉีดสารทึบรังสี การทำบรอนโคกราฟี การทำมัยโอโลกราฟี การทำเวเนทริคูลോഗราฟี และการทำยูติโรซัลฟิงโกกราฟี ก็ทำได้หมด มีผู้ป่วยเข้ารับการตรวจ และรักษาในห้าปีแรก (พ.ศ.2471-2475) จำนวน 8,466 ราย ในห้าปีที่สอง (พ.ศ.2476-2480) จำนวนผู้ป่วยที่มารับการตรวจและรักษาได้เพิ่มขึ้นเป็น 38,223 ราย ในปี พ.ศ.2481 นายแพทย์อำนาจ เสมรสุต ได้รับทุน

มหิดล ไปศึกษาวิชารังสีวิทยาที่ประเทศอังกฤษ และได้ไปปฏิบัติงานด้านการใช้เรเดียมรักษาที่ประเทศอังกฤษ และท่านเรียนสำเร็จกลับมาถึงประเทศไทย ในปี พ.ศ.2483 ท่านก็ได้เข้าดำเนินงานรักษาโรคด้วยเรเดียม ตั้งแต่นั้นมา

กำเนิดแผนกรังสีวิทยา

นับแต่แผนกได้เพิ่มการรักษาผู้ป่วยด้วยเรเดียมเพิ่มขึ้นอีกหน่วยหนึ่ง ประกอบกับจำนวนผู้ป่วยที่เข้ามารับการตรวจวินิจฉัยและรักษาด้วยเอกซเรย์เพิ่มมากขึ้นอีกด้วยประการหนึ่ง ทำให้ตึกรังสีวิทยาเริ่มคับแคบลง เครื่องเอกซเรย์ที่สั่งเพิ่มเข้ามาอีก 2 เครื่อง ก็ไม่มีห้องที่จะติดตั้ง ผู้ป่วยที่รักษาด้วยเรเดียมก็ต้องฝากไปอยู่ตามตึกต่างๆ ไม่สะดวกแก่การควบคุมดูแล การป้องกันอันตรายจากรังสีเรเดียมก็ทำไม่ได้ แร่เรเดียมซึ่งมีราคาแพงก็เกิดมีการสูญหายกันบ่อย ท่านหัวหน้าแผนกวิชาจึงได้คิดแบบแปลนตึกของแผนกให้ใหญ่โตกว้างขวางขึ้น คณะแพทยศาสตร์ได้อนุมัติเงินงบประมาณให้ก่อสร้างได้ เป็นเงิน 111,948 บาท เป็นตึกสำหรับวิชารังสีวิทยาโดยเฉพาะเป็นตึกรังสีวิทยาที่ใหญ่ที่สุดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ตึกนี้สร้างเสร็จ และเปิดตึกสำหรับวิชารังสีวิทยาโดยเฉพาะเป็นตึกรังสีวิทยาที่ใหญ่ที่สุดในตะวันออกเฉียงเหนือ ตึกนี้สร้างเสร็จ และเปิดใช้เมื่อวันที่ 24 มีนาคม 2482 เรียกชื่อว่า ตึกรังสีวิทยา ตามชื่อของแผนกวิชาที่เปลี่ยนไป

การปฏิบัติงานระหว่างเกิดสงครามมหาเอเชียบูรพา

แผนกรังสีวิทยา เปิดทำงานได้เพียงหนึ่งปี ก็เกิดสงครามมหาเอเชียบูรพา โรงพยาบาลศิริราช ต้องย้ายแผนกผู้ป่วยนอก ไปอยู่ที่ศาลากลางจังหวัดนนทบุรี (ที่ทำการหอทะเบียนที่ดินจังหวัดนนทบุรี) แผนกรังสีวิทยา ก็ต้องขนเครื่องเอกซเรย์สำหรับตรวจวินิจฉัยและรักษาดันตามไปด้วยคงเหลือเครื่องเอกซเรย์

ขนาดเล็กทิ้งเอาไว้ เพราะหนักมาก แพทย์และพยาบาลบางส่วนต้องลงเรือยนต์ไปทำงานที่จังหวัดนนทบุรี เข้าไปเย็นกลับ เป็นเวลาสี่ปี อาคารของโรงพยาบาลศิริราช ถูกระเบิดทำลาย และระเบิดเพลิงเสียหายหลายหลัง เช่น ตึกกายวิภาคเสียหายเป็นบางส่วน ตึกรังสีวิทยา และตึกกุมารถูกระเบิดเพลิงเสียหายเล็กน้อย

ในปี พ.ศ.2485 ได้เกิดน้ำท่วมใหญ่ น้ำท่วมกรุงเทพและธนบุรีนองไปหมด ที่โรงพยาบาลศิริราช น้ำท่วมสูงถึง 80 เซนติเมตร จากพื้นสนามหญ้าผู้ป่วย แพทย์ พยาบาลและเจ้าหน้าที่ของโรงพยาบาลต้องลงเรือมาโรงพยาบาล เรือจ้างเข้าไปได้ถึงหน้าตึกรังสีวิทยา

ในปี พ.ศ.2488 ญี่ปุ่นยอมแพ้สงคราม โดยปราศจากเงื่อนไขใดๆ เพราะถูกอเมริกาทิ้งระเบิดปรมาณู ที่เมืองฮิโรชิมา และเมืองนาซากิ ประชาชนล้มตายและสูญหายด้วยแรงระเบิดไปเกือบสองแสนคน ทำให้คนทั่วโลกตระหนกถึงภัยของระเบิดปรมาณูและอันตรายจากรังสีมากยิ่งขึ้น

ผลแห่งสงคราม นอกจากจะทำให้การศึกษาแพทย์ได้ชะงักงันแล้ว แผนกรังสีวิทยาก็ได้รับผลกระทบอย่างมากเช่นกัน เครื่องเอกซเรย์มีอยู่อย่างใดก็ใช้กันอย่างนั้น มีแต่ชำรุดและเสียหายเพราะเก่าลงและขาดแคลนอะไหล่ที่ใช้ซ่อมแซม

กำเนิดสถาบันมะเร็ง โรงพยาบาลศิริราช

ในปี พ.ศ.2489 เดือนกุมภาพันธ์ คณะแพทยศาสตร์ และศิริราชพยาบาล ได้ก่อตั้งองค์การมะเร็งขึ้นตามข้อเสนอของหัวหน้าแผนกรังสีวิทยา เพื่อเป็นศูนย์กลางของการตรวจรักษา ป้องกันและศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับโรคมะเร็ง กิจกรรมขององค์การนี้ได้หยุดชะงักไปเพราะสภาวะหลังสงคราม องค์การนี้ได้รับการรื้อฟื้นขึ้นมาใหม่ เมื่อนายแพทย์สงัด กาญจนบุญชู เขียนรายงานการดูงานเพิ่มเติมในต่างประเทศ และได้ท้าวความถึงการจัดตั้งองค์การมะเร็ง เมื่อ พ.ศ.2496

ในเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ.2500 คณะแพทยศาสตร์ และศิริราชพยาบาล ได้มีประกาศแต่งตั้งคณะกรรมการ สำหรับดำเนินงาน ขององค์การนี้ขึ้นมาใหม่ โดยมี ศาสตราจารย์นายแพทย์อานวย เสมรสุต เป็นประธาน กรรมการฝ่ายวิชาการ คนแรก ต่อมาองค์การมะเร็ง ก็ได้เปลี่ยนชื่อเป็นสถาบันมะเร็งโรงพยาบาลศิริราช และทางคณะแพทยศาสตร์และศิริราชพยาบาล ได้ให้ สังกัดอยู่ในภาควิชาโรงพยาบาลศิริราชเมื่อ พ.ศ.2514

กำเนิดสาขารังสีรักษา สาขาวิชารังสีวินิจฉัย และ สาขาวิชาเวชศาสตร์นิวเคลียร์

หลังสงครามโลกสงบลง รังสีแพทย์ของ แผนกรังสีวิทยาได้รับทุนไปศึกษา และดูงาน ต่างประเทศหลายท่าน อาทิเช่น พ.ศ.2494 นายแพทย์โรจน์ สุวรรณสิทธิ สอบชิงทุนอินสติตู ออฟอินเตอร์เนชั่นแนลเอ็ดดูเกชั่น ไปศึกษาวิชารังสี รักษา ต่อที่โรงพยาบาลเมมมอเรียล นิวยอร์กและ ที่โรงพยาบาลปีเตอร์เบ็นทริกแฮม มหาวิทยาลัยฮาวาอิ เป็นเวลา 1 ปี 4 เดือน และสอบได้อเมริกันบอร์ดทาง รังสีวิทยาเป็นคนแรกของประเทศไทย ในปี พ.ศ.2495 นายแพทย์สนวน บุรณภวัก ได้รับทุน เอ็ม เอส เอ ไปดูงานทางรังสีวินิจฉัย ณ สถาบันรังสีวิทยามัลลินกรด โรงพยาบาลบารน์ส มหาวิทยาลัยเชินหลุยส์ และ มลรัฐต่างๆ อีก 8 แห่ง พ.ศ.2496 นายแพทย์र्मไพร สุวรรณิก ได้รับทุนฟูลไบรท์ ไปศึกษาวิชารังสีที่ เกรตยูเอสดิสคูล ออฟเมดิซิน มหาวิทยาลัยเพนซิลเวเนีย ไปศึกษาวิชาเวชศาสตร์นิวเคลียร์ เป็นเวลา 3 ปี และ สอบได้ เอ็ม เอส ซี ทางการแพทย์ เมื่อต่างคนกลับมา ก็ได้รับมอบภาระกิจให้ปฏิบัติตามวิชาที่ได้เรียนมา คือ นายแพทย์โรจน์ สุวรรณสิทธิ เป็นหัวหน้าสาขารังสีรักษา นายแพทย์สนวน บุรณภวัก เป็นหัวหน้าสาขารังสี วินิจฉัย นายแพทย์र्मไพร สุวรรณิก เป็นหัวหน้าสาขา วิชาเวชศาสตร์นิวเคลียร์ โดยมีศาสตราจารย์นายแพทย์ อานวย เสมรสุต เป็นหัวหน้าแผนกรังสีวิทยา (2501-2510) สืบแทนอาจารย์ คุณหลวงพิณฯ ซึ่งเลื่อนไป

ดำรงตำแหน่งคณบดี คณะแพทยศาสตร์และศิริราช พยาบาล และอธิการบดี มหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ ตามลำดับ

นับตั้งแต่แผนกรังสีวิทยา ได้มีการเจริญ ขยายตัวอย่างรวดเร็ว ดิกรังสีวิทยาที่เคยภาคภูมิใจว่า เป็น ดิกรังสีที่ใหญ่ที่สุดในภาคพื้นเอเชียัน กลับเป็นดึกที่ คับแคบ ไม่มีที่พอที่จะบรรจุเครื่องมือเครื่องใช้ของ สาขาต่างๆ ที่มีเพิ่มมากขึ้นอย่างรวดเร็ว สาขารังสีรักษา ได้รับเครื่องโคบอลท์ 60 (ฟีกเกอ 1500 กิวรี) เป็น ของขวัญจากรัฐบาลสหรัฐ ก็ยังไม่มีที่จะติดตั้ง คณะจึง ได้ใช้เงินบริจาคของ นางทองอยู่ ลำช้า สร้างเป็นดึก ชั้นเดียวเล็กๆ ขึ้น ใช้ติดตั้งและใช้งานไปชั่วคราวก่อน คณะแพทยศาสตร์และศิริราชพยาบาล ได้ตัดสินใจรื้อ ดิกรังสีวิทยาลงในเดือนกรกฎาคม 2508 เพื่อเอาเนื้อที่ สร้างเป็นดึก 72 ปี ซึ่งเป็นดึกเอนกประสงค์ทันสมัยสูง 10 ชั้น ใช้เงินค่าก่อสร้าง 31,928,078 บาท 31 สตางค์ โดยให้ชั้นล่างใช้เป็นที่ทำงานของสาขาวิชารังสีรักษาชั้นที่ 2 ใช้เป็นที่ทำงานของสาขาวิชารังสีวินิจฉัย ชั้นที่ 3 ใช้เป็นที่ทำงานของสาขาวิชาเวชศาสตร์นิวเคลียร์ และ ชั้นที่ 6 ใช้เป็นหอผู้ป่วยที่รับการรักษาด้วยรังสี นับแต่นั้นเป็นต้นมา จนถึงปัจจุบัน ส่วนชั้นอื่นๆ ที่เหลือ คณะก็จัดสรรให้กับภาควิชาอื่นๆ

ในระหว่างที่ดิกรังสีวิทยาถูกรื้อและดึก 72 ปี กำลังก่อสร้างนั้น แผนกรังสีวิทยาได้ย้ายที่ทำการไปอยู่ที่ ดิกรังสีเอนกประสงค์ชั้นล่าง และสาขาเวชศาสตร์นิวเคลียร์ ย้ายไปอยู่ที่ดึกอำนวยการ ชั้นล่างในปี พ.ศ.2511 ชั้นล่างของดึก 72 ปีสร้างเสร็จ สาขารังสีรักษา ก็นำ เครื่องโคบอลท์ 60 เข้าทำงานก่อน พอถึงเดือน พฤศจิกายน 2512 ก็ย้ายหน่วยต่างๆ เข้าที่ สาขาวิชา รังสีวินิจฉัยเข้าอยู่ชั้นที่ 2 สาขาเวชศาสตร์นิวเคลียร์ ย้ายเข้าชั้น 3 ครึ่งด้านทิศตะวันออก และหน่วยเรเดียม และหอผู้ป่วยก็ย้ายเข้าไปอยู่ชั้น 6 ดึก 72 ปี สร้างเสร็จ และเปิดเป็นทางการ เมื่อวันที่ 29 มิถุนายน 2514 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช เสด็จ มาเปิดเป็นทางการ

แผนกรังสีวิทยา นับได้ว่าเป็นแผนกที่มีความเจริญและมีวิวัฒนาการอย่างรวดเร็ว อย่างน่าภาคภูมิแผนกหนึ่งดังจะเห็นได้จากจำนวนเจ้าหน้าที่เริ่มต้นจากหนึ่งคน เครื่องเอกซเรย์หนึ่งเครื่องในวันที่ 26 มกราคม 2471 มาเป็นเจ้าหน้าที่ทั้งหมด 320 คน เครื่องเอกซเรย์วินิจฉัย 40 เครื่อง เครื่องมือรักษา 7 เครื่อง และเครื่องมือเครื่องใช้ทางรังสีเวชศาสตร์นิวเคลียร์วินิจฉัย 40 เครื่อง เครื่องมือรักษา 7 เครื่อง และเครื่องมือเครื่องใช้ทางรังสีเวชศาสตร์นิวเคลียร์อีกเป็นจำนวนมากจนปัจจุบันนี้ปี 2535 พื้นที่ที่ได้รับจัดสรรไว้ที่ตึก 72 ปี นั้นคับแคบไปเสียแล้ว สาขาวิชารังสีรักษาได้รับเครื่องเร่งอนุภาคมาแล้วไม่มีที่จะติดตั้ง

จำเป็นต้องขุดพื้นที่ใต้ทางเดินข้างตึกทางทิศเหนือเพื่อทำเป็นห้องใต้ดินติดตั้งดังกล่าวเพื่อบริการแก่ผู้ป่วยสาขาวิชาทั้งรังสีรักษาและรังสีปัญหาเช่นเดียวกัน ได้รับเครื่องเอ็ม อาร์ ไอ เข้ามาแล้ว ไม่มีที่จะติดตั้งต้องดัดแปลงห้องใต้ตึกผู้ป่วยนอกเพื่อนำเครื่องนี้เข้าไปติดตั้งสาขาวิชาเวชศาสตร์นิวเคลียร์ก็เช่นเดียวกันไม่มีพื้นที่ที่จะทำการติดตั้งเครื่องมือใหม่ๆ ที่ได้มาจำเป็นต้องไปสร้างตึกเล็กๆ อยู่ริ้วขวายน่านด้านสถานี รถไฟบางกอกน้อย เพื่อติดตั้งเครื่องมือ เครื่องใช้ที่จำเป็นในการบริการแก่โรงพยาบาลและผู้ป่วย ที่มีเพิ่มขึ้นทุกปีๆ